samtidigt den forna lillklockans rang och funktion, och den medeltida klockan — en gång helgad åt Sankta Katarina, enligt vad dess inskrift själv förtäljer — hänger nu tyst och stilla efter att under icke mindre än sju århundraden ha låtit klangen av sin vigda malm ljuda över Flakebergsbygden. Det säges, att man, när den nya kyrkan byggdes, funderade på att låta nedsmälta klockan för att av metallen låta gjuta en ny, men dess bättre blev denna tanke ej förverkligad.

Malm. Höjd 55–70 cm, diameter 57 cm. Kläppen är gammal, längd 47 cm. Klockan visar vackra proportioner med förhållandevis stor vidd i underkanten. Kronan är kraftig med rakt uppstående öron, klockhalsen är ovanligt kullrig. Ytan är ojämn. Slagringens underkant är vågrät. Kroppen har dubbla, gjutna vulstränder upptill och nedtill. I de två 3–3,5 cm breda skriftband, som dessa ränder begränsa, finns en upphöjd, gjuten, retrograd inskription med majuskler. På den släta ytan ovanför nedre inskriptionsbandet har gjutaren placerat den latinska textens slutord utan särskild bandbegränsning. Klockan saknar i övrigt ornering. Ifråga om utformningen av textbanden och de latinska bokstäverna, som äro ojämna och klumpiga, röjer gjutaren sin ovana vid sådana detaljer. Den latinska inskriften lyder, med början i det övre bandet: AVE⁝ MARIA⁝GACIA⁝PLENA⁝DOMINVS⁝TECV̄⁝ | BENEDICTA⁝TV : IN⁝MVLIERIBVS⁝ET⁝BENEDICTVS ⁝FRVCTS VENTIS TVI | SANCTA : CATERINA »Ave Maria gratia plena Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Sancta Catarina.» Under det nedre textbandet, nedanför bokstäverna FR i FRVCTS, i själva slagringen, på ett avstånd från nederkanten av 3,5 cm finns en likaledes retrograd inskrift bestående av fyra runor, som ursprungligen ristats i kåpan och därför framträda i relief. Runornas höjd 3–3,5 cm. Runorna observerades först 1868 av R. Hjorth.

Runinskrift:

suno⁝

»Sune»

Till läsningen: 3 **n** har ensidig bst. R. 4 har dubbelsidiga, åt höger (på klockan) nedåtriktade bistavar, **ø** eller **o**.

Förmodligen har ristaren avsett r. 4 som **o**, varvid runföljden direkt svarar mot den latinska formen av det fornsvenska mansnamnet *Sune*. Av formen *Suno* finns ett flertal belägg i fsv. Det betecknar troligen gjutarens namn. Det kan i sammanhanget nämnas, att namnet Sune finns som signatur på en liten gravkalk (1100-talet) från Skara domkyrka (SHM inv.nr 24.204).

Ett flertal svenska medeltidsklockor ha som här en inskription med änglahälsningen helt eller delvis utskriven (t. ex. Fole på Gotland, V. Stenby i Östergötland, S. Råda och V. Fågelvik i Värmland). Orden SANCTA CATERINA anger, att klockan ursprungligen har vigts åt helgonet med detta namn. Att det dessutom skulle avse — som M. Åmark uttrycker sig — »möjligen även klockans namn, som givits henne vid den biskopliga invigningen», är mera osäkert. I varje fall har traditionen icke bevarat detta namn på klockan.

Flakebergsklockan dateras av Åmark »till 1200-talets senare del».

222. Malma sn, kyrkan. Nu i Fridhems kyrka, Längnums sn

Pl. 173, 174

Litteratur: L 1980, T 56. P. E. Lindskog, En korrt beskrifning om Skara stift 5 (1816), s. 116; Kyrkoinventarium 1829, 1918 (ATA); R. Dybeck, Runa h. 2 (1842), s. 4; P. A. Säve, Vestergötland 1863: 1, s. 187 (hs i UUB sign. S 40 k, fältprotokoll till följ.), Berättelse 1863, s. 126 (ATA, tryckt i ATS 3, 1873, s. 137), Gotländska samlingar (UUB R 623: 5, s. 624); C. J. Ljungström, Brev t. Riksantikvarien $^{4}/_{5}$ 1867 (ATA); R. Hjorth, Brev t. B. E. Hildebrand $^{7}/_{8}$, $^{19}/_{9}$ 1868 (ATA), Beskrifning öfver Wiste härad (1902), s. 57; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 310 (Längnum); H. Jungner, Anteckningar $^{17}/_{8}$ 1936, $^{8}/_{7}$ 1937 (ATA); M. Åmark, Medeltida kyrkklockor (i: Skara stift i ord och bild, 1949), s. 176, Sveriges medeltida kyrkklockor (1960), s. 206f.

Äldre avbildningar: Hjorth, tecknad kopia av inskriften i Ljungström a.a. (ATA); Åmark a.a. 1960.

Fridhems kyrka, belägen i Längnums sn och nyuppförd år 1868, är gemensam för socknarna Längnum, Hyringa och Malma. Dessförinnan hade de tre socknarna var sin äldre kyrka, som emellertid hade förfallit, utdömts och så småningom raserades. De båda klockorna, som nu hänga i Fridhems kyrktorn, härstamma från Malma kyrka. Storklockan har årtalet 1772. Lillklockan är medeltida och försedd med en gjuten runinskrift.

Malma gamla medeltidskyrka saknade torn, och klockorna hade sin plats i stapel, så som kyrkoinventariet 1829 upplyser: »Klåckstapeln i Nordvest om kyrkan, med rymlig Stenfot inrättad till Bårhus, och ofwanpå brädfodrad, rödmålad och hufven spånad, innehar 2ne klåckor ... Den mindre klåckan mycket gammal, och till storleken tämmeligen lika med den förra [från 1772], har inscription af runor och munkstil.» Klockans egenskap av lillklocka har förbisetts av P. E. Lindskog som 1816 noterar: »Den större klåckan vid Malma kyrka har påskrift af runor och munkstil», men förklaringen finner man alltså i kyrkoinventariets uppgift om storleken. Liljegren upptar (1833) inskriften under landskapsrubriken »Westmanland» och med hänvisning till »P. Thams Samlade Runstensritningar». R. Dybeck sökte också klockan i Malma kyrka i Västmanland men med negativt resultat (*Runa* 1842): »Vi äro icke i tillfälle att om denna runinskrift meddela närmare efterrättelse.» Thams avbildning har jag icke kunnat återfinna. Inskriften granskades år 1863 av P. A. Säve och kopierades 1867 av R. Hjorth. Senare har klockan undersökts av M. Åmark 1928 samt av H. Jungner (preliminärt) 1936 och 1937.

Malm. Höjd 61–80 cm, diameter 64 cm. Kläppen är ny. Den gamla, 57 cm lång, förvaras i kyrkan. Klockan påminner till formen om Herrljungaklockan men har högre platte och kraftigare slagring. Den är till storleken den minsta av mäster Haqvinus' fyra runklockor. Tre av de ursprungligen sex upprättstående öronen ha brutits av och ersatts med järnöglor. Slagringens horisontella underkant är 6 cm tjock. Manteln har två skriftband, begränsade av gjutna ränder. Det övre bandet, 4,5 cm brett, är tomt. På det nedre, 5 cm brett, finnas intill varandra två 3 cm höga, gjutna märken, det ena ett likarmat kors, det andra en figur, som påminner om en retrograd h-bokstav. Liksom på Herrljungaklockan (Vg 245) är inskriften placerad i utrymmet mellan de båda skriftbanden. Överst står runinskriften och något lägre än denna signaturen med bokstäver, en blandning av majuskler och minuskler. Dessutom står ungefär mitt på klockkroppen Haqvinus' gjutarmärke. Den gjutna inskriften är retrograd liksom på klockorna i Hössna (Vg 247) och Älvsered (Vg 253). Runornas och bokstävernas höjd varierar från 2 till 4 cm.

Runinskrift:

a͡uæ maria ⁝ iæssus ⁝
5 10

»Ave Maria! Jesus.»

Bokstavsinskrift:
+hAquinus MASISTER

Till läsningen: I r. 1 är **a**-bst ensidig liksom i övriga **a**-runor (3, 6). På **u**-bst till r. 1 finns en kraftig **æ**-bst. 2 **m**, 5 **i** och 7 **i** ha schatteringar. Bst i 4 **r** ansluter på mitten icke till hst. **s**-runorna (9, 10, 12) ha den för Haquinus-klockorna karakteristiska formen (⸗). Efter 6 **a** finns ett sk bestående av tre punkter; likaså efter 12 **s**, där den mellersta punkten står i kontakt med runan. Före bokstaven h i namnet står ett likarmat kors.

M. Åmark betecknar av oförklarlig anledning i denna inskrift liksom i övriga Haquinus-inskrifter sista delen av r. 1 samt r. 8 som **e**. Sista bokstaven i Haquinus läser han p, som tecknet onekligen liknar.

Samma runinskrift förekommer på de övriga av mäster Håkan signerade klockorna (Vg 245, 247, 253). Genom den självdaterande Hössnaklockan (Vg 247) med årtalet 1345 kan Malmaklockan tidfästas till mitten av 1300-talet.